
מראה מקומות- עניני הלכה

'במות דף לב'

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן
AsherMillman@gmail.com

רב דקהל שערי תפילה
פאסאיק ניו ג'רזי

לעין ברוך בעדוים ונריכה ברום ע"ה
by Mr. & Mrs. Duxy Gross

www.dafaweek.org

507-DAF-WEEK

info@dafaweek.org

בענין קבורת רשע אצל רשעים

- איתי בגמ' שאע"פ שאין איסור חל על איסור מ"מ יש נפק"מ לענין לקבורו אצל רשעים גמורים. ובהבנת דין זה נחלקו המפרשים. שיטת הפמ"ג הוא שיש כאן רק פטור עונש אכן שניהם חלים לגמרי וממילא נקבר אצל רשעים גמורים. אכן ע' בחידושי הגר' זלמן סנדר שאין כאן חלות איסור גמורה ורק כעין חצי שיעור.

- ודין זה שלא לקבור רשע אצל צדיק הובא בשו"ע. ושיטת החתם סופר הוא שדין זה לקבורו אצל רשעים הוא דין דאו' מהלכה למשה מסיני ולכן אפילו בספק הולכים לחומרא. אכן גיסו בגליון מהרש"א שם הסביר שהוא רק דין לכתחילה. ועע"ש שהסביר שריחוק הנצרך הוא ח' אמות (אכן בסתם קבורה מריחקים לכה"פ ו' טפחים). ועיין בשדי חמד שהביא בשם המסגרת השולחן שאין מקדפידין על זה בזמן הזה ותמה עליו השד"ח שהוא דין מפורשת בשו"ע ופשוט שעלינו להנהיג כמותו. ולכ' צ"ל ששיטת המהסג"מ עד הגליון מהרש"א. אכן אם אחד רוצה לקבור אצל קרוביו הגם שהם לא היו שומרי תו"מ שומעין לו וקוברין אותם ביחד וכזה נפסק באגרות משה.

- ואם מהני בזה עשיית מחיצה, שיטת הספר החסידים שמועיל אכן שיטת הרמ"ע מפענו שאינו מועיל. וע"ע שם רמ"ע מפענו שאפילו לאחר הקבורה עדיין יש להקפיד על הל' זו ולפרד הרשע והצדיק.

- אכן ובאמת אפילו כשיש שני רשעים, אם קבורתם יחד יגדיל פגם משפחה ועוד נפק"מ, אין לקוברם יחד וכזה פסק בתשובות והנהגות ע"ש כל המעשה.

- וכל הנ"ל הוא בבני ישראל אכן אפילו רשע גמור אין לקבורו אצל נכרי ולכ' אפילו בדיעבד צריך לפנותו ע"ש באריכות באגרות משה.

- פרי מגדים פתיחה כוללת להל' פסח פרק ב' אות טז'

- חידושי הגרז"ס קדשים סימן ט'

- שו"ע יו"ד שסב' ס"ק ה'

- שו"ת חת"ס יו"ד שמא'

- גליון מהרש"א שו"ע שם

- אגרות משה יו"ד ב' קנב'

- ספר החסידים אות תשה

- שו"ת הרמ"ע מפענו סימן מד'

- תשובות והנהגות ח"ג סימן שעא'

- אגרות משה יו"ד ג' קמו'-קמז'

ק פתיחה חלק ב' להלי פסח

עליה ובביטול יותר מששים שרי ליה כך וה"ה להר"ב יוסף עשה יש אין שבועה חלה, משא"כ למ"ד טכ"ע כח"ש וחלה שבועה עליה¹⁵⁸ ואף שנתבטלה ביותר מששים אסור משום השבועה וצריך להתירה דהוה דבר שיל"מ, וכ"ת כיון דעכשיו נתבטלה חיילא השבועה ומתלא תלוי וקאי, הא בורכא כיון שבשעה שנשבע לא חיילא תו לית כאן שבועה¹⁵⁹, עש"ך י"ד רל"ח אות ה'.

ואנב גררא ראיתי להזכיר בכאן דבר אחד והוא לדעתי נקודה נפלאה: כי הנה כבר בארנו פעמים רבות דנהי דקו"ל אין איסור חע"א אם לא בא' מג' פנים כולל, ומוסיף, וב"א, היינו לחייב שתים, אבל מ"מ תרין איסורין רביע עליה וביבמות ל"ג נ"מ לקוברו בין רשעים גמורים, ועפ"א מהא"ב בהשגות הר"א ז"ל ונ"מ טובא כמ"ש בפריי לי"ד צ"ח איסורין מבטלין למ"ש רבינו הגדול התב"ש ז"ל¹⁶⁰, והשתא חזינא

158 למבואר לעיל יש לעיין דכתב הט"ז שם סק"ד דטעם הדין דחל על ח"ש אף דאסור, מ"מ אין מושבע עליו, וי"ל דע"י הלימודים שמגלים רק תכונות הדבר חשיב אף מושבע.

159 יל"ע דפתח רבינו בספק במהות האיסור לשיטת הרשב"א ואח"כ איסתפק ליה גונא דשבועה, והא כתב ש"ך יו"ד רל"ח סק"ו דדעת הרשב"א שאין שבועה חלה על ח"ש, וי"ל לזה רמז רבינו דטע"כ עדיף מח"ש, ומר"ת נשמע לרשב"א.

160 פירוש דמבואר מהב"ח סוף סימן כ"ז דנבילה וטריפה דחשיב שני איסורים משני שמות, מבטלים זאת את זה, וביאר תבואות שור סימן ל"ג סוף סעיף ג' דהיינו בנפלו למינם דבכה"ג אזלינן בתר שמם אף דטעמם שוה [ודוקא בנפלו באינם מינם אזלינן בתר טעמם ודוקא באין טעמם שוה] א"כ בכזית מטריפה שנתבטלה שנפלה ואח"כ נפל כזית מנבילה דאין איסור חל על איסור לענין רביע עליה א"כ הוי שם אחד ואין מבטלין זה את זה, ואי אין איסור חל על על איסור כלל הוי שני שמות ומבטלין, יש לעיין דמ"מ אף דרביע עליה איסור נבילה מ"מ שם טריפה דאיכא הכא יבטל לנבילה, וצ"ל דאי יפקיע, ממילא הוי שם אחד ושוב אין מבטל דחוזר למקומו שם טריפה. צ"ע סברא זו, ונראה דס"ל פירושו דהוי כשניהם חלים בשוה.

לר"ש גם בזאח"ז, ותיישב ג"כ מה דיש להעיר ע"ד התוס' שם שכתבו דזב"א גם ר"ש מודה, דמשמע דלמאן דס"ל דר"ש אפילו ז"א ל"ל א"ש. והא מאן דל"ל ז"א היינו דהל רק החמור כמש"כ התוס' ביצמות דל"ג, וא"כ הכא יחול יוה"כ דחמיר מנזילה כמש"כ התוס' בכריתות דכ"ג, ואמאי פוטר ר"ש מחטאת דיוה"כ. ול"ל דלמאן דל"ל ז"א י"ל דזנתנזלה ביוה"כ פוטר ר"ש משום נזילה וכמש"כ הריטב"א בקדושין לכן הקשו רק למאי דקיי"ל דזב"א מודה ר"ש דחלים שניהם, ז"א דהא זנתילה הקשו שם התוס' למ"ד לאו לאזרים עומדת הא חל יוה"כ מחיים, הרי דלא נוחא להו לומר דקאי הפטור אנזילה, ולפי כ"ל א"ש דהא דכתבו התוס' ביצמות דהל החמור היינו רק היבא דאיזה מהם שיחול לא יוכל חזירו לחול עליו, ולא ידעינן איזה מהם יחול, תפסינן החמור. אבל הכא כיון דנזילה ודאי חל דגם בזאח"ז הי' חל, א"כ חל רק נזילה למאן דל"ל ז"א).

ולפי"ז אין סתירה כלל מהתוס' דיצמות ודשצעות לדברי הפמ"ג דשפיר י"ל דכיון דהל לענין איסור לא חל עליו איסור אחר.

→ אמנם באמת מהא דהל איסור אלמנה על איסור צעולה, כמו שהקשה הפמ"ג, מוכרח כמש"כ לעיל דהא דהל לענין איסור הוא רק בגדר ח"ש ולכן חל שפיר איסור אלמנה משום דאיסור צעולה לא חל קודם שנתאלמנה, רק בגדר ח"ש דהל עליו איסור, דמה שחירץ הפמ"ג שם דני"מ לענין יבוס אינו מועיל רק ליישב קושיתו על ה"א דיצמות דני"ט דאיסור אלמנה הוא דוקא מן הנשואין, דא"כ ל"ל קרא לאסור אלמנה על זה חירץ שפיר דני"מ לענין יבוס, אבל לא ידעתי למה הקשה רק על ה"א דיצמות דזה י"ל צפשיטות צכמה אנפי, והיותה נכון עפמ"ש"כ התוס' בחולין דף ז' [ע"א ד"ה אלמא כו' בתירוץ הצ'] לענין חלות איסור גיד על איסור אמב"ה, דכיון דאי אפשר צענין אחר לא היו בכלל אהחט"א, וה"נ אי נימא דדוקא מן הנשואין הא לא משכחת לי' בלתי שיוקדם לו איסור צעולה, ושפיר חל. ומדוע לא הקשה לפי האמת דמן האירוסין נמי אסורה, מ"מ הא גם צאלמנה מן הנשואין איבא מלקות כדמוכח מהא דר"פ אלו הן הלוקין חשיב מתני' אלמנה לכה"ג צין הלוקין, וקפסיק ותני ל"ש מן האירוסין, ל"ש מן הנישואין, כדדייק הש"ס ביצמות דף כ'. ואין לומר

כוונתם דלא יחול איסור זרות, רק דא"כ לא הוי זב"א, ואפילו למאן דל"ל ז"א יתחייב גם משום נזילה דקדים. ועל זה תירצו דנזילה לא חל קודם לענין חיוב, וא"כ לענין חיוב דנזילה הוי זב"א. דאף דלענין שלא יחול איסור זרות עליו הוי בזאח"ז משום דנזילה חל מקודם לענין איסור, וגם על איסור שאין בו מלקות לא חל וכמו שהקשיתי לעיל (והא דהל איסור זרות הוא משום דגבי קדשים אהחט"א) מ"מ לענין חיוב דנזילה הוי זב"א כיון דלא חל מקודם החיוב דנזילה. ולכן לא חל למאן דל"ל ז"א.

וגם דברי התוס' דשצעות דכ"ד שכתבו בקושיותם דזנתנזלה ביוה"כ הוי זב"א וחלים שניהם, ג"כ י"ל כן ולומר דזה ל"ק כלל איך יחול איסור נזילה על יוה"כ דהל מקודם לענין איסור, ד"ל דאיסור נזילה מצי לחול על יוה"כ, וכמו שהקשה השער המגן צפ"ז מה"ל א"ב [דף ס"ג ע"ד] על הריטב"א בקדושין שכתב דר"ש פוטר בנתנזלה ביוה"כ היינו דפטור משום נזילה דה"א יוה"כ צככותבה (אפילו לר"ש) ונזילה צכזית ולר"ש זב"א, והוי [כחצי שיעור] מאיסור יוה"כ דהל יעו"ש. ואף דזכ"ג הסכימו התוס' לתירוץ השני דלא חל על ח"ש לר"י, (ומש"כ השע"מ שם דזכו רק בשצעה משום דליתיה בלאו והן אכל זשאר איסורים גם לתירוץ השני חל על ח"ש, לא משמע כן מדברי התוס' דהציאו רק הוכחה לתירוץ השני מדלא משני משום דליתיה בלאו והן, ומשמע דלא זכו טעמו של תירוץ השני, וכן מוכח מדברי התוס' דכ"ב גבי נזיר שנסצע שלא יאכל חרץ דצעי אי דעתיה אמשכו, דכתבו גם שם בתירוץ השני דקאי אשלא כדרך הגהתו, ואם איתא דרק משום טעמא דליתיה בלאו והן הוא דלא חל על ח"ש, הא י"ל דדעתיה אח"ש לענין מלקות דלא צעי דליתיה בלאו והן כמש"כ התוס' בשצעות דף כ"ד), [הא לר"ש] קיימין דס"ל כ"ש למכות ולדידי גראה דמודה ר"י דהיבא דיש שיעור למלקות כגון ביוה"כ, דח"ש מותר מה"ת. דהא איסור דח"ש נפקא לן מכל חלב, וא"כ לר"ש דכ"ש למכות ליבא למילף מני דהיבא דליבא מלקות צה"ש ג"כ יוה"כ אסור ח"ש, וא"כ לדידי יש לחול נזילה על יוה"כ משום דלגבי יוה"כ הוי ח"ש ורק משום חיוב דיוה"כ הולרכו התוס' לומר דהוי זב"א, כיון דלא חל מקודם לענין חיוב, וכיון דנזילה חל לא יתחייב משום יוה"כ רק משום ז"א.

(ובמש"כ דס"ל להתוס' דאיסור נזילה חל על יוה"כ

חת"ם

שו"ת חו"ד סימן שמא

סופר

תשט

ובלאה"נ נ"ל דה"ל ספק ספיקא להחמיר, ספק המיר ספק לא המיר, ואת"ל המיר שמא וקרוך לודאי שב והתחרט קודם מותו, אפי' בהרהור תשובה בעלמא מהני כמוכח מההוא דקידושין מ"ט ע"ב ע"מ שאני צדיק אע"פ שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. אע"ג דלענין עדות רשע שהעיד אין חוששין כלל לקידושין ולא אמרינן שמא הרהר תשובה, והוא מטעם שכי' מהר"ם פאדווה בתשו' סס"י ל"ז דשאני הכא שאומר בפיו ע"מ שאני צדיק יש לנו לדון שהרהר תשובה משא"כ בעד רשע שהעיד. מ"מ ה"נ סברא גדולה יש דסמוך למיתתו בראותו ידו מטה פנה למעלה לאלקי אבותיו. והדברים ק"ו מהא דהבאתי לעיל מש"ס דע"ז דבשעת הגזירה דאמרינן א"א דליכא חד דלא פלח לע"ז בראותו ישראל ידיהם מטה ע"כ חוזר הוא לדתם של עכו"ם, והשתא התם חשדינן לישראל כשר דחוזר לדת שאין בו ממש בעת צר, מכ"ש בהיפוך דבעת צר לו יחזור לדת אמת. ובפרט כי רוב המומרים אינם מאמינים בע"ז רק לתיאבון בעלמא, ובשעה שבטלו כל תאותיו סמוך למיתתו ויודע שעתידי לעמוד לדין חוזר ומתחרט. ויש להמתיק זה עפ"י תשובת רשב"א הביאו ב"י בי"ד סי' קי"ט [ד"ה החשוד], והש"ך שם ס"ק כ"ד קיצר לשונו ע"ש וק"ל:

ועוד מאן לימא לן דמומר שמת שאין מחוייבים לקברו, שהרי הרוגי ב"ד שיש בהם עובדי ע"ז ומחללי שבת ואנשי עיר הנדחת, ואין הקרובים מתאבלים עליהם, ודנים אותם כמי שמת מתוך רשעו כמבואר במס' סנהדרין מ"ז ע"א, ומ"מ חייבים בקבורה, שהרי עיקור מ"ע של קבורה מינייהו אתיא דכתיב כי קבור תקברנו. ואע"ג דהפורש מדרכי הצבור אין מתעסקין עמו לכל דבר [מס' שמחות פ"ב ה"ן], י"ל היינו עסק אבילות ותנחומי אבילות, דבאבוד רשעים רנה, וכה"ג מצינו לשון מתעסק במס' מועד קטן כ' ע"א. מיהו שם כ"ד ע"ב קאי אקבורה. ויש לחלק בדבר כי קאי אעסק עם האבל קאי אנחמה, משא"כ דף כ"ד דמיירי מהמת א"כ רבים מתעסקים קאי אקבורה. ואיכא למימר ה"ה כפורש מדרכי הצבור נמי לא מחייבינן לקבורו כלל. אבל לא נ"ל כן מלשון הפוסקים, ועיין במדרכי סוף מ"ק [סי' תתקל"ן] תשובה ארוכה על אשה שמתה בנידויה וק"ל, וכן הוא להדיא בתשו' רשב"א [סי' תשס"ג] שהביא ב"י בי"ד סי' של"ד ד"ה וכתוב בקונדריסין וכו' ע"ש היטב:

ונ"ל דממקומו הוא מוכרע, דאמרינן פרק נגמר הדין מ"ז ע"א יכול פירשו אבותיו מדרכי הצבור יטמא ת"ל בעמיו מי שעושה מעשה עמיו, והשתא אי ס"ד דלא בעי קבורה א"כ הא למה לי קרא הא אין כהן מטמא אלא לצורך קבורה, וכה"ג הקשה מג"א סי' תקכ"ו ססק"כ על הג"מ [פ"א ממילה אות י'] דס"ל אין מצוה לקבור נפלים, דא"כ למה לי קרא דכהן אינו מטמא הנפל ת"ל שאינו מטמא אלא לצורך קבורה, וה"נ הכי, אע"כ ש"מ מ"מ מחוייבים לקבור מיהת. והרי חזקי' מלך יהודה אע"פ שגרר עצמות אביו במטה של חבלים [פסחים נ"ו ע"א] מ"מ קבורהו מיהת. ועיין לשון רמ"א סי' שמ"ה ס"ה. לכן נ"ל פשוט מאוד שיפה עשו שהשתדלו בקבורתו:

אך לקברו בין ישראלים גמורים בודאי צ"ע, ונראה דלאו שפיר עבדי, דאין קוברין רשע אצל צדיק איסורא דאורייתא מהלכה למשה מסיני הוא, כפירש"י במתני' דפ' נגמר הדין מ"ז ע"א, ופשוט דהל"מ הולכים בספיקו להחמיר כמו בכל איסורא דאורייתא, וכדמוכח ג"כ בקידושין בסוגיא דחדש [ל"ט ע"א] דמסיק כך נאמרה הלכה ספיקו מותר, משמע לולי ההלכה שכך נאמרה הוה מחמירנן בספיקא, והוא פשוט, וא"כ לכאורה יש להחמיר מלקברו בין צדיקים. וזה לשון רשב"א בתשובה הביאו הרב"י סי' של"ד [ד"ה וכתוב בקונדריסין בשם], ומסתברא דמגודה ואפי' מותרם בקברי אבותיו הוא נקבר, ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק, ההוא אפי' בשאר בני אדם נמי, ואפילו כשר אצל אחד מגדולי ישראל עכ"ל לעניננו. נ"ל דכוונתו דאין חומר הנידוי והחרם אוסרו לקברו בקברי אבותיו, דבלאה"נ נמי לא ה' נקבר בקבורתם משום שאין קוברין רשע אצל צדיק אבל לא משום שהוא מגודה. ונפקא מיני' אי גם אבותיו נכשלו בכיוצא בזה אלא שלא באו לכלל נידויו, אזי נקבר בקבורתם. א"נ אי כבר שב ממעשיו הרעים ולא ה' אפשר להתיר לו, כמו בעובדא דמייתי ש"ס במ"ק י"ז ע"א דלא ה' אפשר להתיר נידויו משום שמת אותו שנידהו, ע"ש היטב. ומשם מוכח כהרשב"א, שהרי עיילי' למערתא דדייני וקבלוהו. אבל זולת זה מה"ת לקבור רשע אצל צדיק, והש"ך מייתי כפשוטו בסי' של"ד סקי"ח דמגודה קוברין בקברי אבותיו, והי' לו לבאר כנ"ל ולא ביאר:

אמנם הרמב"ם השמיט הך דאין קוברין רשע אצל צדיק, אדרבא כ' בפ"א מהל' אבל [ה"ט]

זכו (והאריך לפלפל בדברי החוס' הג"ל). ולכן גם לם' החת"ם לזריך ליקבר בקבר שלו הסג לבני העיר ולכל הנאס להחייב שם ודאי חסוב מקום קבורתו פשלו וסוב' כ' די"ל דגם לבני אורחים א"ץ שיחמו מעות דומיא דבסכ"ן דכרכים דאף אס האנשים דעלמא אין נוחים מעות יש להם חלק וכו' והל"ע דברי החת"ם ליישב המנהג אף לבני אורחים. ועוד כ' שם ש"ל דדוקא ב"ג כפנים רחוי להיות סלסול כזה ולא בכל ארס וכו' וב' דמ"מ המנהג ליקח דמי קבורה: כון דידוע לזריך תמיד כמה סולאות לחיקון בים"ק וסולאות להס"ק שיהיה להם מקום מיוחד להחאסף להפלה ולפקח ע"ע בים"ק ונחון להם הפדים וכו"ו. וגם סעודות שפוסים בשבחות הקבוצים הוא להחזיק להס"ק ויש להם סמך ממש"ם בפי"ג דר"ס סעודות גדולות עושים להם כדי שיהיו רגילים לבא א"כ דעת הקהל מתחלה כשקנו הבס"ק שיחמו אכ"כ לעת קבורתו ב"א כפי עכרו להספקות כל הג"ל. ומנהג זה הוזכר בשם"ג בפ' נגמר הדין שכל"א קונה מקום קברו וכו' אלו הוד"ק. ובשום"ס שו"מ מהדורא ג' ח"א סי' ר' האמרמר מחד על מעשה שהיה שנחמו היורשים כך עושה דמי קבורה ולא תהלו וסומו המת בבזיון ועברו על כל הלן ועשה דקבר תקברו ושהה המת בבזיון שני מעל"ע והרעש מחד ע"ו וכו' דמס שהגו ליקח דמ"ק לא מודע מאין בלא לכות ומתהיה דמנאל לזיק בקבר ש"ס אין רחיה וכו' ושדה בוכים שייך לכל בני העיר וכולם שותפים בה. ואי מושם שיוכלו לקבורו בקבר שאינו לפי כבודו. הרי הם ממייבנים לקבורו בקבר לפי כבודו וכו' והסרה בהם כי רעשה רבה ושלא כהורה עשו וכו' ובסוד"ד זיין שו"מ החת"ם הג"ל ע"ש שאלא ראה דברי החת"ם דפקח נגמר הדין הג"ל גם הג' רמ"ן בח"ב סי' ב' הביא תורף דבריו בם' גער בניזופה על אנשי הס"ק בעיר אחת שלקחו ת"ק רייתם בעד קבורת מה אחד על סיקון המקום ואחר נתן עטם על שיקוקים דמ"ק ועל מה ש'וקחים גם מבני העיר מפני ההולאות וכו' (ככל מ"ס בשו"ת ד' ז"ך הג"ל) סיים אמנם כ"ו במדה לרק ומשפט שוים וכו' כדה של מרה וירחת ה' לא בורע והלמות:

קבו קבורת המת אס היא מ"זה מדאורי' רבמתי בקונטרס הכללים מע' הקו"ף אורח ט"ל ואי איבא מ"זה בקבורת נפלים רשמתי שם אורח מ' ועיין לקמן אורח קל"ו. ואס כיות מן המת עטון קבורה וכן שלית הולד או שפיר עבדי לזורקה לבית הבסא. או לזריך לקבורה רשמתי שם אורח ל'ז: **קבורה** מותר ליתן סיד על המת כדי שיתעכל הבשר מהר כמ"ס הרמ"א בם' שס"ג סי' וסג' בית מאיר (על יו"ד הג"מ) שם כ' ולעז"ד קחת רחיה שלא ליתן סיד עליו מנדלא הסכר בסנהדרין בנחתי' אלל הרוגי ב"ד שיחמו עיניהם סיד כדי לעכל מהר ובפרט לזירוק רב חבי' ד' מ"ו ע"ב עכ"ל ואס אמנם ל"ז לבזין רחיהו מ"מ נראה דעמו עדיף שלא ליתן וגם הרדב"ז בשם' הכושפות סי' תפ"ר פסק בזה וקרא המים חסיה עם ה"א וה"ד הג' מן חיד"א ביו"ב וקת' תומה על הרב פ"ת שם שכל' בשם ס' הר' אצל עקי"א דאף דמותר אין לעשות התחכמות נגד פעולותיו יתבדק ולא חסיר שו"מ הרדב"ז הג"ל והרב מסגרת השלחן ד' קט"ע ע"ג אחר שכל' דשואת"ש ובסן השיב אחד מרבני דורו דלא אריך למועבד הכי סיים דעכ"פ מי שזיהו שיתנו סיד תוך קבורתו יש לקיים דבריו כיון דלא אשכחן איסור ברור ומלשון הו"פ' תרומה ד' קל"א ע"א דטוב לאתעלל גו יפרא לזמן קריב וכו' דטוב הדבר ושיין עוד בים"ק פ' שלח לך ד' ק"ע ע"א דלכתה דאיתעביל בשרא לא יתבע דינא ולא קאים לאתמלא וכו' ועפ"י כתב רב האל"ף בם' אורות אליהם ד' ט"ל ע"ב דיפה עשו המזויים להשלין סיד על הקבר כדי שיכלם בשרם מהרה כי הוא מועיל להחוס פי המהטון וסיים כי כן גם אנשי אלוה עלי להעשות כן ש"ך ולא זכר מדברי הפוס' המדברים בזה כיע"ש:

קרי עתה נד"מ ס' ימי שלמה להרב מוהרש"ק נר"ו ורחימי בד' קס"ח שם' שהמנהג פשוט ליתן סיד ופי' וכו' בנד"ד שיסבחו ליתן סיד בשעת הקבורה דמותר לפתוח הקבר אח"כ כדי ליתן סיד ע"ש ואין דבריו נלע"ד ומיסחין שלא לחוש למה שספקו הרבנים הג"ל משום התחכמות נגד פעולותיו יתבדק אצל לא להסיר איסור מתמת זס ואף מפני תקנת עגונות וסומו עשוקא (שיין לעיל אורח קל"ז) כ"ס

דאמירא י"ת בעד כל מדי ישראל מהי ע"י מי שיהיה ולא בעיין שיבא גדול העיר המ"ן וכיונא ועיין למן החז"ף בם' חיים ביד סי' ק"ד שכל' שהגו בנמה עירות שהמ"ן אומר קדיש בחרת כדי להגן על מי שאין מי שיאמר עליו קדיש ופקפק במה שהגו שהמ"ן נותן הקוס לזה להש"ן ע"ש שלא זכר דברי הרמ"א הג"ל. בשו"ת אגודת ארז מדברי הח"ס סי' ז' דקדיש בחרת קריאת המורה הוא טוב לאומרו לכותה נשמת מי שמיניע לו הקדיש עפ"י הדין האמתי ע"ש שלמד מחשבו הרשב"ן ה"ג סי' קע"א דאין קדיש זכ שייך להש"ן או להקורא בחרת דוקא ב"א לאבלים:

קבר שלא כדון עושים הס"ק שקוברים עשיר שמתן ממון הרבה אלל לזיק מפורסם הרב חש"א בכלל קד"ס אורח ה' והג' רש"ל בים של שלמה פ"ג דיבנות סוס"י ט"ו כ' דמס שהוגים העשירים לקנות מקום חשוב כדי להיות שוכנים אלל לזיק לפי הסברה ויולא שחרם בהפסדם כי אילו אין רחיים לכך ויעשנו כי יזר ורע ללזיק שישכוב שאינו הגון אללו ע"כ לזריך רח"ו הי"ע אס לא שרדי בעלי כיסון תקופא עליו ע"כ וה"ד הרב ביה עובד ד' הג"ל אורח ה' וכיונא לזה התרעס הג' החת"ם בם"י ש"ל על שקוברים אורח שלא מודע מעשיו אלל אנשי מעשה לזיקים ובי הכסף ועשה את הכל ע"כ וה"ד הרב פ"ת סי' שס"א. ועיין להרב מסגרת השלחן ד' קט"ע (שאלה שהביא מ"ס הפוס' בזה דאין קוברים רשע אלל לזיק ובינוני אלל לזיק מפורסם ובעל השו"א אלל חסיד סיים) וכן אמנת דלא רחיה מקפידין בזה ד"ה בוחן לבנת בני ארס ע"כ ולא ידעתי מה עשה הוא זו לדמות ולחלל ה"ו בסלס פסוקס וכל הפוס' וכו' הג' תש"ד סי' שמ"א ד"ה אף וכו' דהוא הלגמ"מ והולכים בספקו לחומרא ע"ש ופשיעא לזריך לרקדק בזה וסא אין אחנו יודע רבות מחשבות בלב אי"ס הארס רוחה ליעינים ולא יתנבס תורה למלאכי השרת: **קסה מנהג** בכל תפולות ליקח עכ"פ דבר מה בעד אחותה קבר אף מעניי בישראל ואומנים ע"ד מ"ל"ה או אפשר

לפתיחת הקבר בלא ד"מ ומנהג אבותינו תורה בב"ב קי"ב ע"א מנאל לזיק קבור בקבר שאינו שלו משמע שיש קפידא שיבא קבור בקבר שלו ולא בנקוס שאלו מלחכים ע"כ נהגו ליקח כסף מה שיהיה קבור בשלו הג' החת"ם סי' אש"ל ע"ש מה שהשיב על מה שפקפק רב השולח בזה. ומה שהרחם מקום לזה ש"ס ב"ב קי"ב ע"א כבר כ' ב' בם' מעבר יבך בחלק שפה אחת פ"ט וישנו בנותן עטם ע"ש והג' שולח ומביב ק"ב סי' קל"א כ' ע"ד דזס אינו סמך רק לזי שיקבר בעיר אחת אלל מת בעירו כל האבדן יש להם חלק בעדה בוכים וסם שקו"ע אס מותר ליקח סכר בעד הקבורה כדיון דהוא מ"זה הוא קו"ל מה אני בנחם וכו' והביא שו"ת הרשב"ן ה"ג סי' י"ג דמותר ליעול סכר ואין עבירה בדבר משום ציטול מלאכתו והוסה כשכר האס וקידוש (הג' שולח ומשיב שם כריך והמי הא דהרב"ן עס הו"א דהח"ס ולפי הנראה הרשב"ן מיירי ליקח סכר בעד פעולת ומלאכת הקבורה וכו' ואילו החת"ם לא מיירי בזה אלל אס יכולים ליעול סכר אחות הקבר) והביא סמך לדבריו מהנהגו קבורתי דקברי ביו"ע וכו' בסנהדרין ד' כ"ו ע"ב ומסיק דאף הרשב"ן לא אמר שמתחייב לקבל סכר ובפרט להפשיע עניים את עורן ולהלין המהים בשביל זס וע"כ יפה עשו שייסדו חברה גד' מאלות אנשים סס נוחים כל ההעטרות הכריכים וכדומה הנס אין כסף כדי שלא יתבדש המכשלה ולא יתחולל המת ללגיו שלא לכבודו וגם לפעמים לזיכים לקבץ מעות עבורו וזה נגחי' גדול ואס החברה השנה לא יעלו להחאחד לא יחוסו למניינם וכו' ע"כ ובהא דלעיל סכר מ"זה אי איבא משום מה אני בנחם עיין מה שרשמתי בקונטרס הכללים מע' הח"ן אורח כ"ג ורחימי בם' שו"ת רמ"ן בחת"ם סי' י"ד שכל' ע"ד החת"ם דהים דבעבדא דידים בלכסנאי בזה לעיר אחת ולב"ע ונקבר שם דבריו נכונים. אף מ"ס להחזיק המנהג ומשמע אפי' לבני העיר ל"ע דהיי כל ארס י"ס לו אחותה קבר בבית"ק של אחתה העיר דכל מיני דמתא שייך לכולם כדאיתא בנמה דוכתי והחוס' ב"ב ד' מ"ד ד"ס דלא כתבו דאין לך ארס שאין לו ד' אחות לקבורו וסומו שכלל נתקן מושבות בני ישראל קונים הקהל בים"ק לכל בני העיר ולכל השייכים לבית החיים שלמה להם ולבניהם אחריהם וכו' והסולדים מכה אבותיה'

סימן קנב

איך להתנהג בבית הקברות שמקברין שם גם אלו שאינם שומרי תורה

י"ט שבט תשכ"ג.

מע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר נפתלי הלוי בירענבוים שליט"א מנהל של הח"ק אהבת חסד בבאלטימארי.

הנהגה בבית הקברות שלא נתקן מקום מיוחד לשומרי שבת ומקום מיוחד למחללי שבת ורוצה כתר"ה שאכתוב בכתב איך להתנהג אף שדברנו בטעלעפאן, ובודאי יש לכתר"ה איזה צורך בזה ועושה אני רצונה.

הנה זה שאין קוברין רשע אצל צדיק הוא דינא דאורייתא מהלכה למשה מסיני ששתי בתי קברות היו מתוקנים לחייבי מיתות בסנהדרין, ודין זה הוא גם בזמננו, אבל כל זמן שאינו מפורסם למחלל שבת אף שידועים איזה יחידים מזה כיון שלא היתה העדאה בפניו ובפני ב"ד לא נידון לנו לזה כמחלל שבת שהרי אין לנו עדים על זה, וממילא הוא כסתם ישראל שמותר לקבורו סמוך לסתם אנשים שהם בחזקת שומרי תורה. ואם אדם כשר אחד מקפיד שלא יניחו אותו אצל מי שאומרים עליו שחלל את השבת או שהוא בעל עבירה אחרת מחוייבים בניו כשיודעים זה לקנות עבורו קבר אצל מתים שהיו ידועים לשומרי תורה מצד כבוד אב אבל על הקהל ליכא חיוב זה ואם ציוה יש לקיים מצותו. אבל אם הוא מפורסם למחלל שבת משום שהוא מחלל השבת בפרהסיא אין צורך לקבלת עדות בפניו ובפני ב"ד ואסור לקבורו אצל סתם אנשים שנחשבים לכשרים, וצריך להרחיק מלקבור אדם כשר ממנו שמנה אמות של תורה שהם לענין זה חמשה יארד במדת מדינתנו. ורק כשידוע שאחד רצה שיקברוהו אצל קרוביו אף שהיו מחללי שבת רשאין לקבורו וכ"ש כשציוה שיקברוהו שם. ואם אי אפשר להרחיק האדם כשר מהמחלל שבת בפרהסיא מצד דוחק המקום וכדומה יצטרכו לעשות גדר גבוה עשרה טפחים ביניהם.

והנה נראה לע"ד דאלו מתים שידועין עדים כשרים שהיו מחללי שבת אף שמכיון שלא נתקבל העדות בב"ד ובפניהם מותר לקבורן אצל כשרים

כמו סתם אדם, מ"מ אין לאסור מלקוברן אצל מחללי שבת בפרהסיא משום דאף שאין לחדש על המת דין בלא עדות בפניו להחשיבו כרשע שלא יוכלו לקבורו אצל כשר, מ"מ אין לחדש עליו גם דין זה שיהיה אסור לקבור רשעים אצלו. דמסתבר דכיון שנאמרה ההלכה אין קוברין רשע אצל צדיק ולא נאמרה אין קוברין רשע אצל סתם ישראל משמע דצריך לידע שהוא צדיק ומה שאסור גם לקבורו אצל סתם ישראל הוא משום דגם בסתם ישראל ידעינן שהוא צדיק מצד חזקת כשרות וצדקות שיש לכל ישראל בסתמא. ונמצא שעתה כשדנין בדין קבורתו מחדשין עליו שהוא בדין צדיק מצד חזקתו לאסור לקבורו אצל רשעים, וא"כ כשיש עדים כשרים שחלל שבת בפניהם אף שלא העידו בפניו ובפני ב"ד ואין להם דין עדים מ"מ ריעותא ודאי הוי, וקצת ראייה לזה מתא דמזה שלא בפניהם אף שהזמה לא הוי הכחשה מהא הויא בכתובות דף כ' ואם לא היה אף ריעותא כלל לא היה זה אף הכחשה, וכיון שהוא ריעותא על חזקת כשרותו וצדקותו אין לאסור מלקבורו אצל רשע. ונמצא שמחלל שבת בצנעא שידוע זה בעדים כשרים רשאין לקבורו בין אצל רשעים שחללו שבת בפרהסיא בין אצל סתם בני"א שהם בדין צדיקים, וא"כ בהפסק של הח' אמות שבין מחללי שבת בפרהסיא לסתם אנשים שהם בחזקת שומרי תורה יכולין לקבור שם מחללי שבת בצנעא שיש ע"ז עדים כשרים. ואף שלכאורה איכא איסור ממ"ג דאם הוא צדיק אין לקבורו שם משום שהוא סמוך להרשעים ואם הוא רשע אין לקבורו שם משום שהוא סמוך לצדיקים, נראה דלא שייך בכאן לדון בממ"ג משום דלא נאסר אלא רשע ידוע אצל צדיק ידוע, והוא כמו בספק ממזר מדאורייתא שמותר בישראלית ומותר בממזרת כדאיתא בקידושין דף ע"ג שמשמע שהיה מותר לקחתם גם ביחד ולא אמרינן שממ"ג הרי אסור באחת מהן, וזה דמי ממש להתם לפ"מ שבארתי. ועדין צ"ע לדינא בדין האחרון שהוא נגד הממ"ג.

ידידו,

משה פיינשטיין

אמרו אם יהיו ביניהם [ב] לא נוכל מהרה לברוח אמרו להם האויבים או תהיו בינינו (ב) או תלכשו לבנים ולבשו לבנים כי אמרו שמא אם יהיו בינינו לא יוכלו מהרה לברוח ואמרו חכמים שבהם אם יטמאו אותם בעל כרחם אינו כל כך עון כאיהן שבמלבושיהן שומרים אותן כמה שנים שלא יברחו ואוכלות דבר טמא ומחללות השבת. אבל אם האויבים ידחקו אותן להנשא לאחר מהם שאינה יכולה לברוח מפני שבעלה משמרה מוטב שתלכש כגרי גלמודותיהן ותשב ביניהן ולא יטמאה האויב:

תשד. **יש** שנהרג על קידוש השם ויש צדיקים שאין נהרגין אלא מתים בידי שמים על ממותיהם ואילו היו בשעת הגזירה היו נהרגין למה יפסידו אלא שפוחתין להם מן השכר כנגד טובת הנאה שחפצים שלא יבא לירי כך כדי שיהיו ויולידו בנים ואותם הנהרנים עודפים עליהם שכר כנגד הנאת העוה"ז שלא קבלו ועולה מרת הדין לטעון כנגד הרשעים [א]:

תשה. **מעשה** בת"ח צדיק שקברוהו אצל מי שאינו הנון [א] בא הצדיק לכל בני העיר בחלום הרע חם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע וקשה לי העשן [ב] ושמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה. משם והלאה לא בא להם בחלום:

תשו. **אסור** ליקבר רשע אצל צדיק [א] שהרי החיה אלישע את הרשע שלא יהא קביר אצלו שנאמר (תהלים קכ"ה ג') כי לא ינוח שבט הרשע על נורל הצדיקים אוי לרשע אוי לשכנו [ב] אבל קוברים רשע אצל רשע וצדיק אצל צדיק:

תשו. **מי** שמת מנודה בחרם הקהלות מרחיקים קברו יותר מח' אמות משאר הקברות שלא תגע הפיסת קברו שהיא ד' אמות בתפוס חבירו [א] תשא. **אחד** היה מבקש נקמה על שונאו שלא יהא לו מנוחה לאחר מותו בא ואמר לו בחלומי מה אתה סביר שאין המתים יכולים להזיק תפש המת בניד הנשה של החי למחר כאב לו באותו מקום:

תשט. **קהל** אחד רצו ללכת למקום אחד בא מת לאהר בחלום ואמר אל תעובו אותנו כי יש לנו הנאה כשהלכו לבית הקברות ואם תעוכוני דעו כי תהרגו ולא חששו ונהרגו כולם:

מקור חסד

שם הגוי כי אמרו אם יהיו ככומרוק לא יוכלו מהרה לברוח אמרו להם הגוים או תהיו ככומריא או תלכשו לבנים ולבשו לבנים כי אמרו שמא אם יהיו בינינו לא יוכלו מהרה לברוח ואמרו החכמים שבהם אם יטמאו אותם בעל כרחם אינו כל כך עון כאותם שבמלבושיהן שומרים אותן כמה שנים שלא יברחו ואוכלות דבר טמא ומחללות שבתות אבל אם הערלים ידחקו אותם להנשא לערל וכי מוטב שתהיה ככומריא שלא יטמאה הערל:

תשד. [א] **ציץ** וכו' ור"ל כמו שסיים לעיל סי' רכ"ב.
תשה. [א] **עייין** סנהדרין מ"ז ע"א כשם שאין וכו'. [ב] עיין בס' אגרא דפרקא אום רס"ד עוד טעם.

תשו. [א] **סנהדרין** מ"ז ע"א. [ב] סוכה ל"ו ע"ב:

תשו. [א] **עייין** ב"י י"ד סי' של"ד.

אח"כ, פשיטא שאין לרבים על בעל הממון כלום שהרי פסקו על כולו בזמן שהיה ברשותו ולא נגרע אח"כ מערכו כלום, ועכשיו שהגנבה חוזרת לבעליה כולה או מקצתה לית כאן פנים חדשות. ולא עוד, אלא אף אי ליכא למיקם עלה דמילתא, ואפילו ודאי קדמה גנבה להערכה, נראין הדברים שאפילו גנבה חוזרת בעיניה אין להם עליו כלום, דהא פשיטא להו לרבנן בתראי בתשובותיהם דמנה קבור אינו נערך כלל לא מן הדין ולא מכח המנהג כיון שודאי אין בעליו מרויח בו, [ביה"ש נוסף: ומה] שהחמירו בנ"ד להעריך מנה קבור, אין לנו בו אלא הדושו דדוקא כשהוא קבור במקום המשתמר ברשות

בעליו נתחייב במס, הבו דלא להוסיף עלה ובמנה גנוב לא תקנו. ועוד, מפורש בתקנותיהם שלא לפרוע מס מן החובות, אלמא שניהם לא נתחייבו לפרוע מס עליו [שם נוסף: זה] לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. ועוד, שהרי נתיאש ממנו והיה מפגין וצווח וי לחסרון כים, השתא ודאי מציאה אשכח, לפיכך אם יש בתקנות הקהל להוסיף עול חדש תוך זמן נוסף על הערך הראשון למי שמוצא מציאה יוסיפו על היחיד הזה מכאן ולהבא בלבד, ואי לא לא. אבל למפרע פטור אליבא דכולי עלמא, בין מדין התורה בין מהלכות מדינה, ואין לחשוב שיהלוק אדם בדבר.

מד. תשובה לבי קברי.

[פיררה לאחי יצ"ו]

על השאלה הראשונה. כתוב בהגהות אשר"י פרק אלו מגלחין¹ בשם אור זרוע, והביאה בית יוסף סי' שס"ג מהטור הב'², היכא שאין המת משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאווהו אנסים או יכנסו בו מים או קבר הנמצא או ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המתים, ע"כ. ובעובדא דאתשילנא יש צער גדול הרבה יותר מדאי, שאם יוציאווהו למת [בגל' נוסף: מן הקבר] הראשון הרי יותר טוב שנוציאוהו אנחנו, ואם לא יוציאווהו טובתם רעה היא, שהרי אפילו צדיק וצדיק אין קוברין זה על זה אלא בהפסק עפר ששה טפחים כדברי רב האי גאון ז"ל, ורשע אצל צדיק אפילו בכותל מפסיק אין קוברין, ואפילו רשע קל אצל רשע חמור אין קוברין, כ"ש היכא דאיכא למיחש לערכוביא או אפילו קירוב עצמות בלבד עצם אל עצם דלאו בר

מיניה חלילה, וחזריו לפנותו ה"ז משובח. ותניא באבל רבתי³ אין מפרקין את העצמות ואין מפסיקין את הגידין, ואמר ר"ע מלקט עצמות כל אחד ואחד לעצמו ונותנן בארונות של ארזים ואל ילקט אדם עצמות אביו שלא יהיו בזויים בעיניו אלא נכנס וקורע עליהם.

ועל השנית⁴. כתב הרא"ש⁴ שאין האבן שמכסין בה הקבר אלא ציון בעלמא ואינה נחשבת מן הקבר, וכ"ש במצבות שלנו שאינן אפילו כסוי לקבר אלא עומדות על הודן מן הצד. ואע"פ שהרא"ש והרשב"א בתשו' סי' רצ"ו לא פירשו ההיתר בהן אלא לישב עליהן לאפוקי מדרבניו ישעיה דאסר, והוא אסר למכור מצבה שנשברה והם לא נחלקו להדיא עליו בזה, ה"מ היכא דבדילי

השלמות מכ"י

דלעולם אינו גר עד שימול ויטבול. מ"ד. א. בגל': עיין לקמן תשובה נכתבה לנכבדים מק"ק מודינא בסי'

מ"ד. 1. ברא"ש מו"ק פ"ג לט. 2. יו"ד. 3. שמחות יב. 4. עי' טור יו"ד סי' שסד.

תלב

תשובות

יורה דעה

והנהגות

קדשינו, ומוסיף עוד שראוי לכל אחד בחו"ל להניח אצלו שק עם מעט עפר מהר הזיתים, וכן ראיתי אצל אדוני אבי זצ"ל שמונח היה אצלו בחדר לימודו שק קטן עם עפר מהר הזיתים, שלא ישכח שסופו לעפר, ואף שלא נהגו בארץ ישראל כדברינו להניח מעפר הר הזיתים, נראה שאין בזה זלזול ח"ו במנהגי ישראל, רק הוספת דקרוק לכפרה כנלע"ד.

סימן שעא

שאלה: פילגש הרוצה לקנות מקום קבורה אצל נואפה

איש שחי עם אשת איש ר"ל, שנתגרשה בערכאות אבל בעלה לא גירשה עם גט כדין, ועכשיו מת ופילגשו רוצה לשלם סכום גבוה כדי להשיג מקום קבורה לידו, ובניו ובנותיו שהם חרדים ובני תורה מתנגדים בכל תוקף שתיקבר האשה הזו עמו. ו"החברא קדישא" אמרו שאין לחשוש משום כבוד המת, שבלאו הכי היה רשע גמור מומר וחי עם אשת איש, ובאו ושאלו אותי דין תורה היות שיש מעידים שהאב הסכים שייקבר עמה, אם חייבין בכל כחם למנוע הדבר. והחברא קדישא דוחקים שקשה להם לותר על הסכום הגבוה שמציעה. ולדעתם אינם חייבים לדאוג לכבודו, שהוא לא דאג כלל לעצמו.

ונראה דאף שאין לנו לחשוש לכבודו, שהוא לא חס על עצמו, מ"מ חוששין לפגם משפחה, שצאצאיהם יזכרו תמיד שהסבא שלהם חי עם אשת איש וגם נקברה לידו, ואין לך מזכרת פגם כמוהו, ועיין רמ"א א"ח (קל"ט) שאפילו השתמד האב אם הורגלו באותה העיר לקרותו בשם אביו ממשיכין לקרוא אותו בשם אביו, שאם לא כן יש פגם משפחה, וכאן המשפחה צודקים שאפילו באשה זרה (בלי קידושין) עמו זהו פגם להם ולצאצאיהם, כ"ש כאן שהוא באיסור החמור דאשת איש, והואיל ורצונם למנוע הדבר זהו זכותם, ואפילו ביקש להיות מונח אצלה אין זה בכחו לפגום משפחתו וכמבואר בסנהדרין מו: שאם ציוה לא לקבורו לא מועיל שבזיון לקרוביו ע"ש ברש"י, וגם כאן אין בידו להטיל לעולם דופי במשפחה.

עוד נראה שאסור להניח לקוברם יחד, שאם יקברו יחד איש ופילגשו הזונה, הלא הדבר גלוי ויתפרסם, ואנשים ידמו שאין האיסור נורא לגור בלי

קידושין, שהרי בסוף נקברים ביחד כאיש ואשתו, ואין לך חילול השם גדול מזה.

וביותר אני אומר שאפילו היינו שומעין לו לקברה לידו, מ"מ יש כאן טענה מצד כל היהודים הכשרים שנקברו שם שאינם רוצים בכך, שהרי מת זה לא זרקו אותו לצד הקברות עם מינים וכופרים, אלא קבור סמוך לאחרים דכיון ששמר כשרות והיה גבאי בבית הכנסת והוקיר דת טעו לקוברו עמהם, ואם פילגשו תהיה בקבורה לידו זהו בזיון גדול עבורם שהמונח עם פילגשו קבור עמהם, וכ"ש שהיתה מדינא אשת איש, וכשהוא נקבר לכדו אף שהוא רשע גמור, מ"מ תולים שהיה תינוק שנשבה ודימה שאם נתגרשה בערכאות אין האיסור חמור כ"כ, ולכן אף שמדינא ראוי לקבורו בין רשעים גמורים ולא קבור אותו כדין, וגרמו בזה צער לשאר המתים שאצלו, מ"מ לא נחיר לקבור פילגשו אצלו ביחד שזהו כמזכרת עוון ביניהם, שאנו חייבין למנוע בזיונם כ"כ, ובגמרא דסנהדרין דף מ"ז ע"א איתא דאפילו הדין שאין קוברין רשע חמור אצל רשע קל הוא הלכה למשה מסיני ע"ש, ומה"ט באין איסור חל על איסור יש נ"מ לקבורו ברשעים גמורים עיין ביבמות (לג:): ע"ש, ולכן המתים בסביבה אף אם לא שמרו מצוות לא מגיע להם דבר זה להקבר לנצח ליד זוג במזכרת עוון דאשת איש.

סוף דבר הכל נשמע שאין לתת לה פרס על מעשיה, בין מצד פגם משפחתו, בין מצד שאר הקבורים שם בסביבה, וכן מטעם חילול השם שהדתיים מכשירים להניח ולקבור פילגש כאיש ואשתו, וע"כ המשפחה חייבת למנוע הדבר וזכותם כן מדין תורה וכמ"ש. [ודע אף שברמב"ם וש"ע מפורש שבמיתת מומר לובשים לבנים, נראה לדייק בלשונם שדוקא אחים וקרובים שמחים, ולא נקט הבנים והבנות דהוי חידוש טפי שאפילו הבנים ובנות שמחים, אלא נראה דאף שאינם אבלים, לא חייבו בנים לשמוח וללבוש לבנים כמיתת אביהם, אפילו היה מין ואפיקורס, ואולי הטעם שהעולם לא יבינו וידמו שזלזל מדאי שבן ישמח במיתת אביו, וחזקיה שגירר וביזה עצמות אביו (בסנהדרין מז.) לצורך רבים עבד כן שלא יגררו אחריו, אבל כאן בניו אחריו יש להם להצטער שאביהם נשאר לעולמים כפגמו וחטאו]. וראוי לאסור על ה"חברא קדישא" למכור לה מקום שם כדין תורה"ק, ואפילו יפסידו הון רב באי מכירת המקום. וכנלענ"ד.

אגרות

יורה דעה

משה

תמו

סימן קמו

בעניין רשעים הרוצים ליקבר אצל נכרים, ובעניין אפר מתים

בע"ה

ה' אלול תשל"ה

מע"כ ידידי מוהר"ר אפרים אליעזרי שליט"א רב
דקהל מלמן במדינת שוועדן שלו וברכה.

א.

הנה בדבר אלו שהתחננו עם נכרים ומתו ברשתם ורוצים להקבר האשה כשהיא בת ישראל אצל בעלה הנכרי וכן הבעל בן ישראל עם אשתו הנכריה, אין שום אחריות על מע"כ תורתו ולא על הבע"ב המתנהגים בדרך התורה, אבל האחריות הוא שלא יקבר סמוך להם אחד מישראל לא רק משומרי התורה אלא אף אינו שומר תורה אם אך רוצה להקבר כדיני ישראל, שאף אם אינו שומר תורה אסור לקוברו אצל נכרים מאחר שיש לו קדושת ישראל, ואם לא היה כופר בהשי"ת ובתורתו הא יהיה לו חלק לעוה"ב אחר שיקבל דינו על עונותיו בגיהנום, והנכרי אם לא היה מחסידי אוה"ע הא לא יהיה לו חלק לעוה"ב וגם הא אין לו קדושת ישראל, ויצטרפו לעשות גדר גבוה עשרה טפחים בין הקברים שבחרו הרשעים ליקבר אצל הנכרים ובין קברים דשומרי תורה ואף אם אינם שומרי תורה אבל הם רוצים בקבורת ישראל.

בדבר לקנות מקום קברות עבור רשעים אלו שרוצים להקבר עם הנכרים, ודאי הצבור בתור צבור העוסקים לטובת הקהל אין להם להתעסק בזה, אבל אם יתנו כסף לאחד אף אם הוא מגבאי הקהלה שיקנה בתור יחיד עבורם מקום קברות אצל קברות ישראל יכול לקנות עבורם אבל שיהיה חלק מופנה בינם ובין חלק הקברות שקבורים שם בני ישראל הרוצים להתנהג כדון לא פחות משתי תפוסות שהוא יותר משמונה אמות של תורה וגם לעשות גדר ביניהם שגבוה עשרה טפחים.

אם הרשעים רוצים לעשות להם טהרה אף שלא מובן איך ירצו הרשעים בזה, מ"מ אם ישלמו להאנשים שיעשו להם טהרה יכולין לעשות, אבל אין מקום לעשות להם רחיצת ה' קבין, ואם ירצו בתכריכין צריך ליתן להם תכריכים אך לא להנכרים, והספד הא לא שייך לעשות על רשעים כאלו, ואם שוכרים לאחד שידבר עליהם איזה שבח אם יש לו באמת והוא עושה זה בעד השכר אין לאסור לו, אבל כתרי"ה שהוא רב העיר אף שהוא בעד שכר ויש לו איזה שבח יש לו להשמט מזה בכל האפשר.

לפנותו דהרי הי"ל להזכיר דאחר יב"ח אין חוששין עוד. וגם פשוט שאף אצל אלו שאין להם חלק לעוה"ב אין להוציאו משם בדיעבד מדלא הזכיר חלוק בין הרשעים.

ואצל נכרים פשוט שאף אחר יב"ח אסור לקבור ישראל, ומשמע שאף עם בני נח ששומרים שבע מצוות המחויבות אין לקבור אצלם דא"כ אין זה מצד רשתם אלא הוא מצד דאין להם קדושת ישראל, שלכן אפשר שאף אחר שנקבר צריכין לפנותו משם, וכן איתא בפ"ת סימן ס"ג סק"א בשם ח"צ שמי שנקבר בקרקעות עכו"ם יכולין להוציאו משם לקברו בקברות ישראל, והטעם הוא כדחביא בפ"ת שם מנו"ב דהוא שלא יהא נקבר עכו"ם אצל ישראל, הרי אף בשביל ספק מותר להוציאו מקברו, וכ"ש כשקברו אותו אצל עכו"ם שצריך לפנותו משם.

ולפי"ז היה נמצא שאם נתקברו קברי עכו"ם עד סמוך לקבר איש זה שיש לפנותו אף ליקבר בבית עלמין של יהודים אף שלא היו שומרי תורה לא מבעיא אם היו רק עובדי לתיאבון שיש להם חלק לעוה"ב אלא אף אם היו רשעים כאלו שהם כופרים שאין להם חלק לעוה"ב מאחר דעכ"פ עדיפי מצד קדושת ישראל לענין דיעבד ובפרט שגם במקום זה רוב המתים לא היו שומרי תורה, אבל הא אין זה עצה כי הרי נשאר שם עוד הרבה מתים וגם שני שומרי תורה נקברים שם, ואף שהבנים יש להם רשות ולא להשיג על מה שנשארים שם אחרים, אבל אינשי אחריני אין לסייען בזה. ולכן אין לעשות זה ובפרט שהאלמנה אינה רוצה. והרי איכא עצה פשוטה לעשות גדר גבוה עשרה טפחים בין קברי העכו"ם לקברי ישראל, וכודאי גם בצרפת יניחו לעשות להישראלים גדר על חלקם. ועצה דגדר הרי יכולין לגדור גם בשומר תורה לקבר רשע שאצלו אם הבנים רוצים בכבוד אביהן.

*

ומש"כ כתרי"ה דלהרשב"א כתובות דף ל"ד ע"ב ד"ה גב וטבח בשבת שבגב בשבת באופן שפטור מדין קלבד"מ ושחט בחול חייב כפל דו"ה על מעשה הטביחה דכמו כן יתחייב לצנועין בגב מבעלים ומכר הבעלים לאחר וטבח הגב גם הכפל דו"ה על הטביחה, פשוט שלא שייך זה אלא כשלא נתחייב על הגנבה להבעלים, אבל לא שייך לחייבו להגב עוד פעם כפל על הטביחה דלי"ד לגב בשבת שלא נתחייב בכפל לבעלים, ולכן אם כפל לחד דו"ה לחד לא מחייבין היה לן לחייבו רק הכפל להבעלים ולפטרו מדו"ה להלוקח, ולכן הוכחתי שפיר דליכא לסברא זו דתלוי רק בהגב דאם פטור מכפל פטור נמי מדו"ה אבל אין חלוק למי הוא חייב.

והנני ידיו, משה פיינשטיין

